

Список використаних джерел

1. Снайдер Л. Набір інструментів із надання психосоціальної підтримки. URL: https://pscentre.org/wp-content/uploads/2018/02/volunteers_EN.pdf.
2. Кокун О.М., Візнюк І.М., Пайкуш М.А., Долинний С.С., Ордатій А.В., Карімулін Р.Ф. Ментальне здоров'я волонтерів: генез психосоматичних порушень в умовах ПТСР. For citation: *Emergency Medicine (Ukraine)*. 2024. 20(8). С. 717-724. doi: 10.22141/2224-0586.20.8.2024.1807.
3. Грига І., Брижовата О., Лілія Д., Лисенко О. Попередження і подолання стресу та вигорання у волонтерів // *Соціальна робота в Україні / під ред. В. Полтавця*. Київ, 2000. С. 145–172.
4. Коккош Б. М. Формування стресостійкості у волонтерів-психологів шляхом розвитку емоційного інтелекту: кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2024.
5. Мотивація волонтерів та психологічні наслідки участі у волонтерській діяльності, допомоги біженцям війни з України. URL: <https://www.swps.pl/my-uniwersytet>.

Іван Охріменко,

професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Юлія Мартенко,

здобувач ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю «Психологія» Національної академії внутрішніх справ

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗДІЙСНЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Російське вторгнення в Україну викликало велику гуманітарну кризу, яка призвела до переміщення значної кількості людей. Водночас це спонукало безпрецедентну кількість громадян зайнятися діяльністю з надання допомоги уразливим категоріям населення, починаючи від роботи в центрах прийому, організації логістики та збору матеріальних засобів до надання вимушено переміщеним особам соціальної, психологічної та юридичної підтримки [1].

В умовах сьогодення все більше приділяється увага активності осіб у волонтерській діяльності для вирішення соціальних проблем. Ситуація, яка сьогодні склалася в Україні – унікальна; країна переживає пік громадської активності, згуртованості, коли багато людей абсолютно безкорисливо, щиро бажають допомогти ближньому. На цьому етапі волонтерство є потужним суспільним рухом, який спроможний прийняти на себе частину повноважень соціальних установ. Волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення. Проте змістове наповнення цього процесу передбачає поєднання спільного ставлення до складних ситуацій, що є умовою дії, та спільних цілей і мотивів, які організують колективну діяльність [2]. Тому з'ясування насамперед мотивуючих чинників діяльності представників волонтерського руху можна визнати своєрідним критерієм поєднання зусиль великої організованої групи людей, що мають відмінні соціально-психологічні характеристики.

Найчастіше до загально визнаних ознак волонтерської діяльності відносять:

- діяльність, що дає користь як людям, які її здійснюють, так і суспільству в цілому. Як правило, волонтерська діяльність не тільки має соціально корисний характер, а і є можливістю самореалізуватися, дає задоволення й користь самому волонтеру;
- діяльність, яка здійснюється з власної волі у вільний від роботи час; власна воля є основою волонтерської діяльності;
- діяльність, яка не передбачає фінансової винагороди, проте це не означає, що вона обов'язково має бути безоплатною [3].

Загалом, перелічені загальні ознаки розкривають волонтерство як питому соціально-психологічне, а не індивідуально-особистісне явище. Разом із тим, на думку окремих дослідників [4], мотивація волонтерської діяльності – це скоріше за все готовність і бажання людини брати участь у волонтерській діяльності та безкоштовно допомагати іншим. Це внутрішній стан людини, який визначається такими факторами, як особистісні цінності, моральні переконання, соціальна свідомість, емпатія, відповідальність і бажання зробити світ кращим.

Кожен волонтер має унікальні особисті причини, які спонукали його стати волонтером. Стверджується, що волонтери можуть брати участь у діяльності з різних причин:

вчитися та розвиватися, допомагати іншим, розвивати дружбу, використовувати наявні здібності та вивчати нові, віддавати користь суспільству та працювати більше, ефективно використовувати час поза роботою [5].

Наукові дослідження наголошують на важливості емоцій як мотивуючого чинника для участі у волонтерській справі. Більшість респондентів-волонтерів зауважували, що почуття співчуття, гніву та готовності вплинули на їх рішення брати участь у цьому процесі [6; 7]. Аналогічне спостереження дозволило виявити у більшості волонтерів, які допомагали в неформальному таборі біженців «Джунгли» у Калі (Франція), емпатію як початковий мотиватор до дії, що сприяв їм під час роботи з даною категорією осіб [8]. З іншого боку, ще одне дослідження продемонструвало, що переважним почуттям, яке відчували ті, хто допомагав біженцям, було співчуття (60 %), за яким слідували сум (45 %), невпевненість (44 %) та гнів (39 %) [9].

Отже, проведений аналіз емпіричних позицій підтверджує, що саме співчуття та альтруїзм передусім мотивують людей займатися волонтерством ще до того, як органи місцевої влади розпочинають проводити заходи з допомоги постраждалим або біженцям. Більшість людей хоча б раз в житті здійснювали альтруїстичні вчинки, піклуючись більше про інтереси інших, ніж про власні. За таку діяльність відповідають внутрішні потреби людини, наприклад: опікуватися іншими, бути корисним для когось тощо. Ймовірність відсутності прорахунку в допомозі іншим людям підтверджує гіпотеза існування біологічної природи альтруїзму.

Деякі науковці навіть притримуються думки, що виникнення в людини альтруїзму обумовлено насамперед зовнішніми чинниками [10]. Альтруїзм може бути набутим, наприклад, після перенесених страждань, пережитого насилля, вчинення недоброї справи в минулому тощо: тоді люди повертаються обличчям до інших людей та починають проявляти турботу та допомогу. Серед інших причин варто виокремити: наявність вільного часу, важливість громадської думки, необхідність створення позитивного іміджу (людини, організації), а також почуття провини, релігійність й ін.

На противагу попередній позиції, існує точка зору, яка заперечує існування альтруїстичних вчинків у чистому вигляді [11]. Людина завжди чогось прагне, тому зовнішній прояв опіки над іншою людиною може мати прихований зміст задоволення, наприклад, власних гедоністичних потреб. Людина зважає на свої

ресурси (час, гроші, власні нагальні справи, незадоволеність потреб). Звідси звертається увага на прагматичні мотиви надання волонтерської допомоги. Так, найчастіше серед таких дослідники виокремлюють [10]: професійний досвід, самовизначення, кар'єрне зростання, отримання нових знань, навичок, можливість вирішити особисті проблеми, спокута провини, знайомство з новими людьми, розваги тощо. Зокрема, кількісні показники такої мотивації волонтерської діяльності за результатами проведених досліджень можуть виглядати наступним чином: набуття професійних навичок (39,3 %), розвиток навичок у спілкуванні (34,5 %) та реалізація власних ідей (32,9 %) [12]. Це підтверджує дані щодо системи мотиваційних чинників активності волонтерів та можливих джерел їх виникнення. Отож, мотиви волонтерів бувають різними і в однієї людини їх може бути одразу декілька. Тому на рішення людини стати волонтером чи залишитися ним в певний проміжок може впливати один мотив, який є домінуючим, а тому активним. Це означає, що практикам волонтерства завжди треба пам'ятати, що те, що цікавить волонтера сьогодні – завтра здатна відійти на другий план (наприклад, певна потреба може вже буде задоволеною) і тому його зацікавленість «переключиться» на інший вид чи сферу діяльності.

Крім того, у межах даної проблематики слід вести мову й про психологічні особливості волонтера. Процес психічного розвитку розглядається більшістю дослідників як динамічний процес якісних і кількісних змін, заснований на диференціації попередніх структур, в результаті чого виникають нові психічні утворення [13; 14]. Головним чинником тут виступає надійність особистості, що потенційно здатна відображати стабільність мотиваційних показників. Адже за несприятливих умов чи ризиків у особистості можуть відбутися зміна базових мотивів здійснення волонтерської діяльності: з суто альтруїстичних мотивів на задоволення власних гедоністичних потреб (чи навіть корисливих спонукань).

Таким чином, розуміння психологічних чинників, що спонукають людей до волонтерства, має важливе значення для розробки успішних ініціатив, які сприяють і посилюють волонтерських рух, особливо під час війни. Існує ряд умов, які впливають на процес формування мотивів людини до волонтерства та на мотивацію активно діючих волонтерів. Чинники бувають внутрішніми та зовнішніми, що дуже тісно пов'язані. Виділені нами кількісно-якісні показники мотиваційних проявів волонтерів є важливими для врахування

їх установами, які працюють з даною категорією фахівців, задля організації ефективної практичної роботи волонтерів, що в свою чергу покращить наданнями ними соціальних послуг, а також впливатиме на формування та підтримку сприятливої політики та накопичення позитивного досвіду.

Список використаних джерел

1. Zielinska, M., Tkachenko, Y., & Ducki, M. (2022). The war in Ukraine: A voice from Poland. *Anaesthesia, Critical Care & Pain Medicine*, 41(3), 101062. <https://doi.org/10.1016/j.accpm.2022.101062>.

2. Zasiakina, L., Duchyminska, T., Bifulco, A., & Bignardi, G. (2024). War trauma impacts in Ukrainian combat and civilian populations: Moral injury and associated mental health symptoms. *Military Psychology*, 36(5), 555–566. <https://doi.org/10.1080/08995605.2023.2235256>.

3. Спіцина Л. В., Коваль Г. В. Соціально-психологічні аспекти мотивації волонтерської допомоги. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2018. Вип. 41. С. 57–67. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nssp_2018_41_7

4. Медюх Л. (2014). Organization of volunteer work of students. *Social Work and Education*, 1(1), 88–94. <https://journals.uran.ua/swe/article/view/67778>.

5. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навч. посібник. К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.

6. Domaradzki, J., Walkowiak, D., Bazan, D., & Baum, E. (2022). Volunteering in the front line of the Ukrainian refugee crisis: A brief report from Poland. *Frontiers in Public Health*, 10, 979751. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.979751>.

7. Maestri, G., & Monforte, P. (2020). Who deserves compassion? The moral and emotional dilemmas of volunteering in the refugee crisis. *Sociology*, 54, 920–35. <https://doi.org/10.1177/0038038520928199>.

8. Doidge, M., & Sandri, E. (2019). “Friends that last a lifetime”: the importance of emotions amongst volunteers working with refugees in Calais. *The British Journal of Sociology*, 70(2), 463–480. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12484>.

9. Nowakowska, I., & Pozzi, M. (2024). Volunteering intentions during social crises: The role of considering the welfare of others and consequences of own behavior. *Acta Psychologica*, 246, 104289. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104289>.

10. Вайнлович Н.А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. Вісник

Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2. С. 53–59. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_2_12.

11. Steen Bygballe Jensen, L., & Kirchner L.M. (2020). Acts of volunteering for refugees: Local responses to global challenges. *Nordic Journal of Migration Research*, 10, 26-40. <https://doi.org/10.33134/njmr.367>.

12. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

13. Мазяр О. В., Кириченко В. В. Шкала особистісної динаміки: перевірка надійності паралельних форм. *Габітус*. 2023. № 46. С. 176–180.

14. Taylor, S. E., & Stanton, A. L. (2007). Coping resources, coping processes, and mental health. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3, 377–401. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091520>

Інна Панченко,
фахівець з профорієнтації
навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ

ОСНОВИ Й ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

Волонтерство є важливою частиною громадянського суспільства, заснованою на принципах добровільності, безкорисливості та солідарності. Волонтери безоплатно допомагають суспільству, реалізуючи соціальні, екологічні, освітні та гуманітарні ініціативи. У сучасному світі волонтерський рух є потужним інструментом змін, що сприяє вирішенню глобальних проблем, таких як бідність, екологічні катастрофи, війни та кризи.

Історія волонтерства має глибоке коріння. Ще в античні часи існували традиції безоплатної допомоги. У Стародавній Греції діяли філантропічні ініціативи, а в Римі знатні громадяни підтримували бідних. У середньовічній Європі ченці та релігійні ордени організовували лікарні, забезпечували догляд за нужденними та надавали притулок мандрівникам [1].

З XIX століття волонтерство набуло організованих форм. У 1863 році було засновано Міжнародний Червоний Хрест, який став